

ЧЕДОМИР ДРАШКОВИЋ

ОСНОВНИ ПРОБЛЕМИ ЧУВАЊА БИБЛИОТЕЧКЕ ГРАЂЕ У ЦРНОЈ ГОРИ

У расвјетљавању тематике чувања и организовању послова заштите библиотечког материјала мора се поћи од начела Устава, републичких закона о библиотечној дјелатности и Закона о заштити споменика културе, затим закључака и препорука Комисије за заштиту библиотечког материјала Заједнице југословенских националних библиотека, разних стручних савјетовања на ту тему, те урађених елабората и посебних студија насталих или преведених у нашој земљи. Све ово наравно треба довести у контекст са бројним међународним конвенцијама и препорукама*.

Садашња пракса, која је ван сваке координиране акције између републичких (покрајинских) библиотека, условљава чак и такву ситуацију да ако се неки значајан споменик културе једне републике, боље рећи једне националне културе, нађе на територији друге - препуштен је случају, и чак га је релативно лако могуће отуђити и изнијети ван граница земље. Због тога је посебно важно, и ургентно, да се овај пропуст чим прије ријеши и конципира политика заштите и чувања библиотечког материјала на нивоу Југославије. У склопу тих договора треба извршити категоризацију књижних споменика културе и осталих културних добара из састава библиотечке грађе, ради лакшег одређивања приоритета у заштити.

Услови смјештаја као главни чиниоци заштите

Услови смјештаја су један од најважнијих предуслова за успјешну заштиту библиотечке грађе (књиге на папиру и пергамену, њихови повези,

---

Чедомир Драшковић, Централна народна библиотека „Ђурђе Црнојевић”, Цетиње

* У настојању да се што више актуелизују нагомилани пропусти и проблеми у вези са задацима о чувању и заштити библиотечког материјала споменичног карактера, овај прилог је дијелом коришћен у прављењу текста „Заштита библиотечког материјала” истог аутора (Титоград, Стварање, бр. 5/1987).

периодични наслови, атласи и мапе, разних графички материјал, фотодокументација и др) и њено што трајније очување. При том треба обезбиједити сигурну заштиту од утицаја појачаних климатских удара, од оштећења која настају при јакој свјетлосној радијацији и од свих осталих бројних непријатеља органских материја од којих је сачињена књига и њен повез - који дјелују на бази биолошких, хемијских, физичких и других процеса.

Депо за смјештај библиотечног материјала мора бити плански саграђен на сувом и оцјеном земљишту, строго водећи рачуна да локација буде ван зоне мочварних или подводних терена. Такође, близина фабрика и разних других сложених индустријских постројења и осталих великих загађивача ваздуха дјелују штетно на укупну безбједност библиотечких фондова, понекад чак и погубно. Трајна спремишта библиотечке и друге сличне грађе треба градити водоотпорним материјалима, који ће исто тако представљати противпожарну заштиту - и у основи бити лоши проводници топлоте и ниских температура. Чак је важно и то како је библиотечки депо постављен у односу на главни природни извор енергије.

Сви савремени депои већих библиотека у свијету (а код нас понеки) опремљени су детекторима за рано откривање пожара и системом за његово аутоматско неутралисање, уз помоћ угљен-диоксида или неких других сувих хемикалија. За ту сврху адекватно служи правовремено и брзо активирање експанзивне суве пјене.

За случај разних опасности, посебно значајна библиотечка грађа и архивска документација мора имати своја сигурна и у те сврхе раније намијењена склоништа (која су често подрумске односно подземне просторије великих и специјално рађених депоа). Заштита од природне катаклизме, какви су велики земљотреси, једино је могућа - грађењем објеката од тврдог и поузданог материјала, уз сигурне статистичке прорачуне.

Текуће одржавање магацинског простора у којему се чува библиотечко-информациони и други документациони материјал зависи од неколико стандардних услова, прије свега, од унутрашње температуре, влажности ваздуха и његовог пречишћавања:

а) Стална температура у депоу - од 14° до 20°C; узима се да је оптимална температура за одржавање таквог простора 18°C (у условима ниже температуре тешко је организовати текући рад). Иначе, најбољи услови за чување докумената на папиру - који би били искључени из редовног коришћења - су на температури око 13°C; грамофонске плоче, аудио-визуелни материјал и магнетске траке најбоље се чувају на температури од 7 до 12°C, итд.

Жељена температура се најбоље одржава аутоматским системом за климатизацију; мјери се обичним термометрима или специјалним термографима.

б) Константну влажност ваздуха у депоу за књижну грађу треба одржавати у висини између 50 и 60 процената. За остале материјале (такође се мисли на оне који нијесу у сталном оптицају) проценат влаге треба

бити нешто мањи: за документа на папиру незнатно, за аудиовизуелни материјал око 45 процената, за микрофилм и грамофонске плоче испод 40 процената и сл.

Вишак влаге су уклања загријавањем просторија или уз помоћ различитих дехидрационих хемијских средстава, у сувом ваздуху се влажност додаје провјетравањем, брисањем зидова влажном крпом, уношењем по-суда са водом и сл.

в) Пречишћавање (прање) или филтрирање ваздуха било би неопходно, нарочито у знатније загађеним срединама, прије свега ради спречавања продора разних честица прашине која доносе и опасна хемијска прљања, повећану киселост ваздуха и др.

г) Циркулацију ваздуха треба вршити редовно, користећи притом краће периоде за провјетравање (у зависности, наравно, од вањских временских прилика). Провјетравање се може вршити вјештачким путем - вентилатором, и природним путем - отварањем прозора и прављењем промаје.

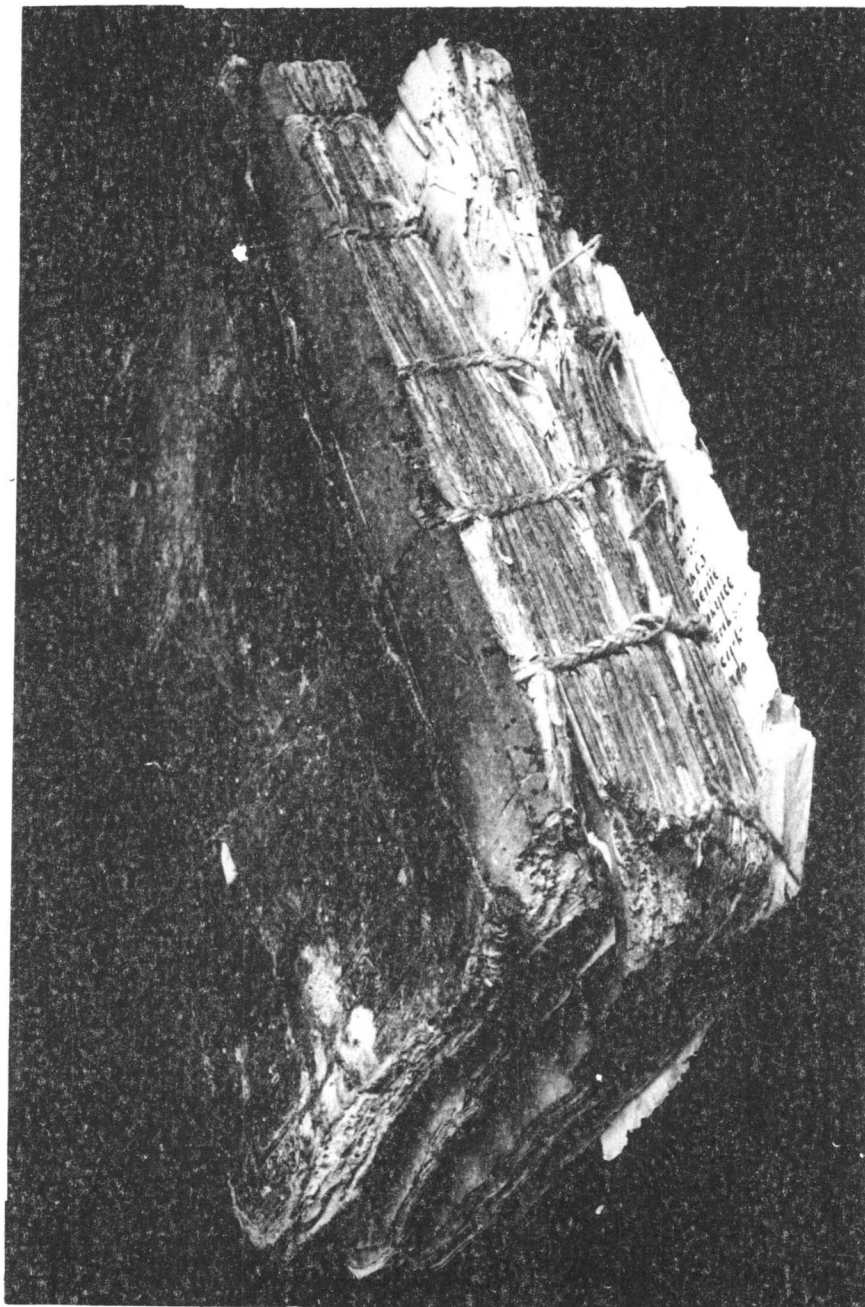
Што се пак одлагања и трајног депоновања публикација тиче, прије свега књига и брошура, са аспекта чувања и заштите најсигурнији је систем тзв. *numerus curens* (по формату), док се периодика и други велики формати стављају положено. Разна појединачна документа (повеље, плакати, дипломе и др) савијају се у ролне и похрањују у кутије од чврстог материјала, или се увијају у платно. Географске карте и сличан материјал се такође савијају у ролне, и потом одлажу хоризонтално или вертикално, на специјална постоља.

Полице и регали за смјештај библиотечке грађе треба да буду од метала (јер он више од осталих материјала доприноси оптимализацији услова заштите), али претходно треба да су и претходно сигурно заштићене од корозије.

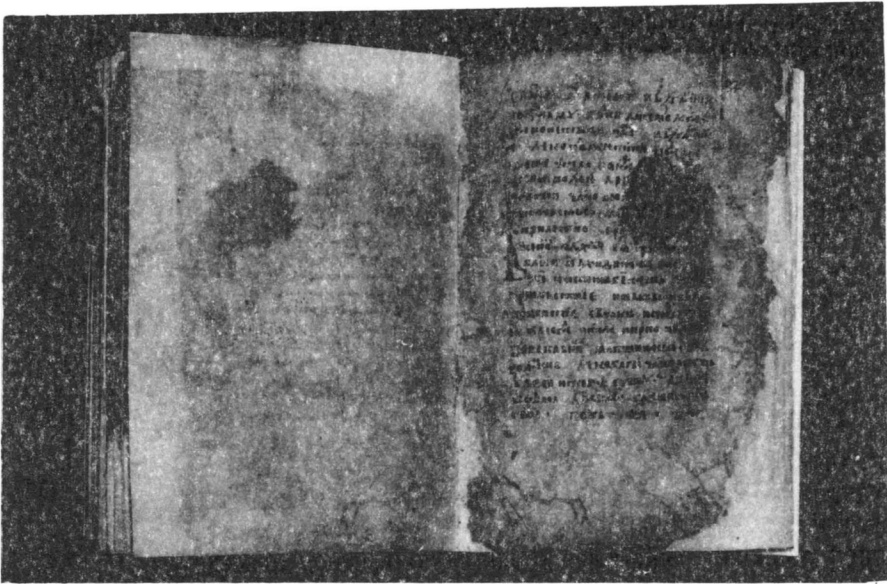
И правилно освјетљавање магацинских просторија веома је важан фактор за успјешно чување фонда. Нарочито су за библиотечку грађу штетне ултравиолетне радијације. Најбоље услове за њено чување обезбјеђују просторије без прозора (или оне са посредно онемогућеним проласком дневне свјетлости), које се само по потреби освјетљавају умјереним снопом вјештачке свјетлости. Јачина освјетљења на овом материјалу ни у ком случају не би смјела да буде већа од 100 *luxa*.

Одржавање хигијене у просторима библиотечког магацина много је значајнији фактор чувања библиотечке грађе него што се обично мисли. Најмање 4-5 пута годишње треба пребрисати врата, прозоре, зидове, радијаторе и друго, а подове треба свакодневно брисати или прећи усисивачем. Књиге, повезе периодике, фасцикловану грађу и друге сличне библиотечке јединице исто тако треба редовно чистити, истина у нешто већим временским интервалима, отприлике једанпут годишње. Том приликом такође треба пребрисати и полице на којима се налази односни материјал.

Говорећи о укупној површини библиотечког простора у Црној Гори - посебно магацинског - његовом квалитету и основној опреми коју посје-

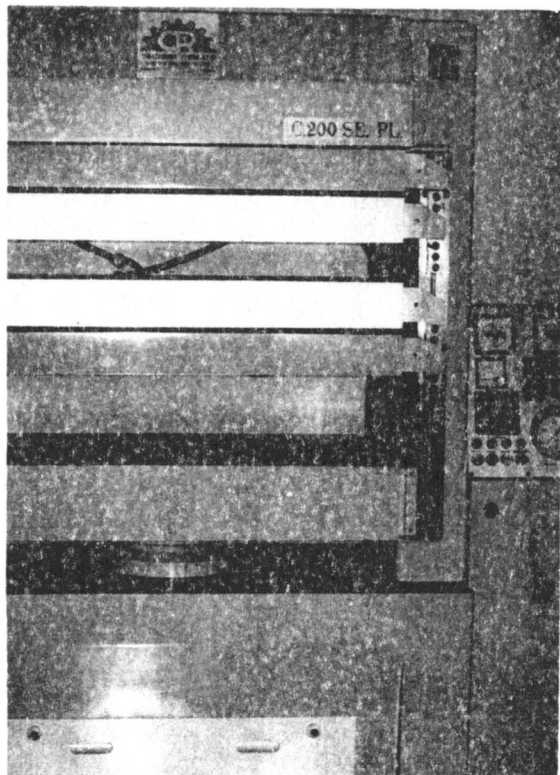
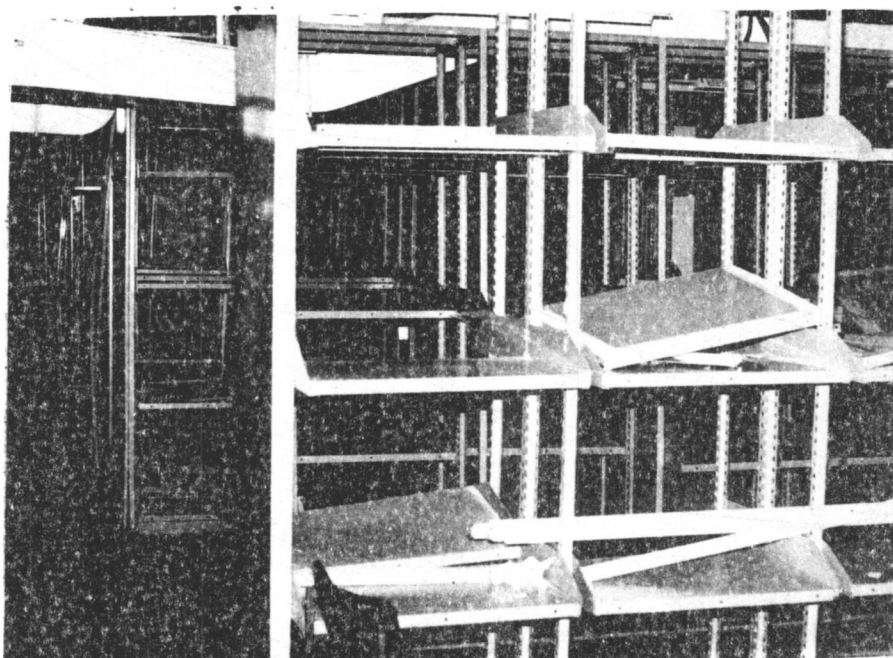
Слика 1. Судбина и највреднијих експоната из наше културне баштине често и даље остаје веома трагична

Слика 2: Служабник, рукопис XVI в., папир (Цетињски манастир, Вуксан бр. 49), л. 97 са јако видљивим оштећењима од влаге.

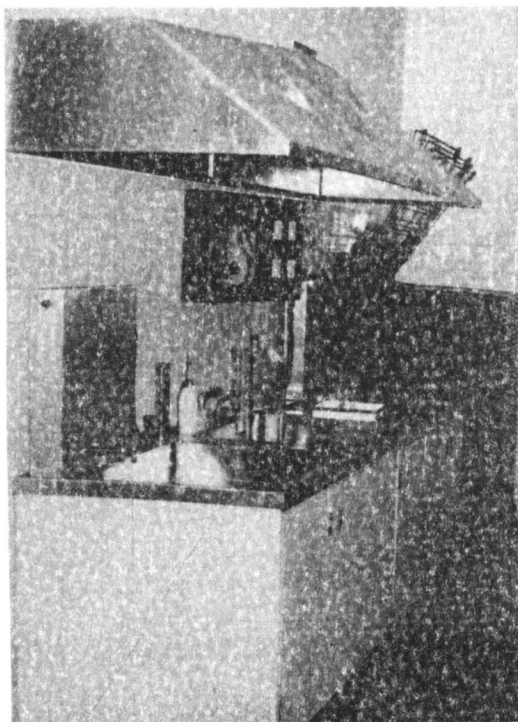

Слика 3: Изглед депоа у Централној народној библиотеци: осушене новине после катастрофалне поплаве дијела магацинског простора Библиотеке у фебруару 1986. године. Око 150.000 свезака „чека“ на нужни процес техничке обраде и заштите и сигурни простор за трајно депоновање.

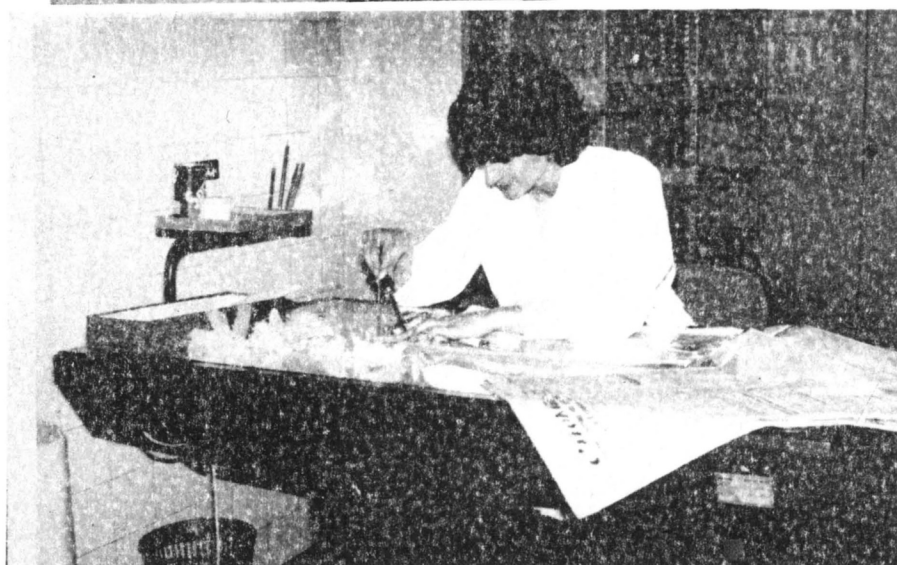

Слика 4: У овом до врха полица зајезереном етажу депоа Централне народне библиотеке биле су новине из југословенског обавезног примјерка (архивски примјерак) на 800 м² (подземног) складишног простора, које су највјероватније неповратно изгубљене. А о даљим условима рада матичног републичког „храма књиге“ никакве извјесности.

Слика 5: Топла хидраулична преса, вишеструке намјене у конзервацији папира. Дио опреме Републичког завода за заштиту споменика културе.

Слика 6: Дио опреме у лабораторији Централне народне библиотеке

Слика 7: Пионирски кораци на заштити библиотечког материјала у Централној народној библиотеци. Скромна опрема и само једно стручно лице не обећавају значајније резултате.

дује, може се констатовати да наведени услови углавном не задовољавају ни минимуме стандарда. Школске библиотеке су са ријетким, часним изузетцима и по овом основу у подређеном положају. Народне, општинске библиотеке са својим малобројним огранцима такође мање-више таворе – углавном као усахле јединице још неразвијенијих центара за културу. Специјално библиотекарство нам је још у повоју, а Централна народна библиотека „Ђурђе Црнојевић” ни на том подручју није успјела да у потпуности ријеша проблем (боље рећи недостају релативно велика и редовна средства да би ова технологија константно вршила своју функцију): инсталирана опрема за аутоматску климатизацију није оспособљена да врши своју функцију, а велики магацински простор опслужује недовољан број извршилаца. Такође, сложена аутоматска противпожарна сигнализација на објектима ове институције још увијек није комплетно оспособљена (сем у једном од три постојећа објекта), и због замашних средстава која у ту сврху треба ангажовати – питање је када ће доћи до реализације овога пројекта.

Систему правне регулативе о заштити библиотечке грађе – који би требало да донесе основне смјернице концепције развоја ове дјелатности измичу и највриједнији наши фондови тзв. споменичког карактера (о чему посебно говори др Д. Мартиновић у својем саопштењу), који често и без икаквог помена, у мемљивим ризницама из прошлих времена, одолијевају разним штеточинама и немилосрдном зубу времена. Да бисмо боље цијенили неке од ових невоља и освијетлили наше културне баштине – да подсетимо: све до данашњих дана у Црној Гори нити на једној посебно вриједној драгуљарници из наше културне историје нећемо наћи уређаје за противпожарну сигнализацију, савремене аларме за заштиту од нежељених посетилаца, нити пак обезбијеђене услове за аутоматску климатизацију! А понешто од тога ћемо наћи и у многим мало боље опремљеним чиновничким уредима...

Основни облици стручног рада

Као што је познато, садржинске компоненте које улазе у библиотечку грађу органског су поријекла, па су вријеме и процес старења веома битни за разградњу материје од које су сачињени. Горе је било ријечи о битним предностима условног смјештаја и руковања том грађом као пресудним условом за успорење процеса старења и свођења ризика од тежих оштећења на разумну мјеру. Разумљиво је што су данашње могућности савремене технологије заштите веома велике, али нажалост и квалитет савремених материјала од којих се праве садашњи штампарско-издавачки производи (папир, боје, повези и др) најчешће су изузетно лошег квалитета, па је на њима веома тешко интервенисати уобичајеним поступцима. Њихов убрзан процес старења је, у односу на раритетна издања давне израде, условљен забрињавајуће лошим квалитетом основних компонента израде. Због тога би требало подржати иницијативу, потеклу од стране Ко-

мисије за заштиту библиотечког материјала при Заједници југословенских националних библиотека, да се макар обавезни примјерак, односно примјерци намијењени трајном депоновању у депое националних и покрајинских библиотека, који се искључиво чувају за даљу будућност, раде од бољег материјала како би се обезбједило што дуже трајање.

Што се разних облика рада на заштити библиотечке грађе тиче, они се углавном могу сврстати у двије категорије: у облике физичке (техничке) заштите и лабораторијско-конзерваторске обраде и заштите. Основни облици физичке заштите су: повезивање (преповезивање) са евентуалним претходним брисањем и пресовањем, прављење микрографских копија, магнетских записа и сл. Правилно повезивање и израда заштитних омота, фасцикли и кутија сличне намјене су један од важнијих елемената заштите. Ови заштитни материјали морају бити прављени од материјала прописаног за рестаурацију библиотечке грађе, да не би евентуално својим киселинама и другим сличним хемијским својствима (базичношћу, на пр.) представљали директну опасност за материјал који „штите”. Заштитни повези могу бити трајног и помоћног карактера и најбољи су ако се раде ручно, прописане дебљине повеза у односу на материјал који се повезује, и наравно кад један повез обједињава исти формат.

Микрографска или нека друга копија савремене изведбе (репринт-издање, микрофилм, микрофиш, затим магнетски и ласерски запис) ни у ком случају не може надомјестити оригинал: она је прије свега облик заштите оригинала и представља знатно повећану демократичност доступности односним публикацијама! Микрографска снимања треба отпочети са споменичним фондом и оним примјерцима који представљају опште културно добро и увијек се раде у више копија: сигурносних и радних. Логично је да се мора правити централни каталог и ове врсте материјала и његова обрада вршити тако да се, у датом тренутку, лако може користити у току аутоматске обраде при стварању већих компјутеризованих база података.

Чини се да је микрофилмовање /микрофиширање угрожених библиотечких фондова у Црној Гори у овом тренутку најприхватљивија форма микрографског рада у служби заштите оних културних добара који су од посебног значаја за националну културу и историју, а у циљу стварања њихове шире употребе и смањења ризика за случај ратне опасности. Осим што би преношењем на микрофиш форму било могуће (и нужно) искључити из непосредне употребе многе наслове (нарочито старије црногорске периодике), дјелатност микрофилмовања би требало развити у димензији која би омогућавала комплетирање посебно значајних фондова: између осталог, депозитни фонд новина и часописа Централне народне библиотеке СР Црне Горе „Ђурђе Црнојевић”, који је претрпио катастрофалну хаварију приликом поплаве Цетиња у фебруару ове (1986) године, чије су посљедице по ову Библиотеку, иначе, трагичне и несагледиве.

Ако се зна да су још у старом свијету чињени конзерваторски покушаји ради заштите књижног фонда, није чудно што још крајем 18. вијека

налазимо прва упутства за чишћење угрожених рукописа и старих књига и основне назнаке за ефикаснију борбу против штеточина, прије свега инсеката. Данашње савремене методе, у комбинацији са неким ипак незамјенљивим класичним облицима овога рада, пружају поуздану могућност да се дјелује превентивно и тиме избјегну компликације на материјалу, а исто тако моћно су оружје у оздрављењу угрожених фондова. Начин и облици конзерваторског рада зависе од много чинилаца: од степена оштећености и квалитета материјала којим се ради и на којем се ради, од расположивих оперативних материјалних средстава, од величине збирке и њене историјске и естетске вриједности и тд.

Почев од мањих оштећења - једносмјерних зацјепљења, када се интервенише са скробним лијепком и јапанском хартијом, интервенције на веома оштећеној грађи представљају сложене и доста скупе конзерваторско-рестаураторске захвате (на пр. ручна рестаурација методом доливања, механичка рестаурација методом доливања, конзервација помоћу тзв. јапанске хартије, синтетичких фолија, и др).

Комплексно организована конзерваторска служба подразумијева неколико разувјених и добро организованих сектора, који треба да су у међусобној зависности:

I) *Археографска служба*. Прави комплетан опис дате публикације - извјештај о поријеклу, редакцији, ауторству, формату, броју листова, оштећењима, накнадним записима на маргини, и сл. Послије једне цјеловите стручне анализе и потпуне евиденције ове врсте предлажу се приоритети за наредне поступке.

II) *Фотолабораторија*. Прије конзерваторске обраде (у начелу!), материјал обавезно иде на микрофилмовање.

III) *Конзервација*. Послије снимања материјала и предаје конзерваторској радионици/лабораторији на конзервацију (која углавном врши стерилизацију, прање, бијељење или хемијско чишћење - након чега слиједи процес рестаурације; послије развезивања, механичког чишћења, пагинирања и пресовања слиједи једна од одабраних рестаураторско-конзерваторских метода: ручно или машинско доливање, пресвлачење јапанском хартијом, пластична импрегнација).

Важно је напоменути да библиотечко-документациона грађа која има својство споменика културе (ради смањивања ризика од нових оштећења) треба директно да иде у конзерваторску радионицу, без претходног стручног описа и преснимавања.

Посебне превентивне и заштитне мјере које редовно треба предузимати ради безбједности депоноване књијне и њој сродне грађе су:

- *дезинфекција* (уништење фунги и бактерија);
- *дезинсекција* (уништавање инсеката);
- *дератизација* (уништавање мишева и пацова).

Мјесто и улога Централне народне библиотеке „Ђурђе Црнојевић” у укупној политици заштите

Послије катастрофалне поплаве депоа Централне народне библиотеке** свима постаје јасно да је главни трезор националне културе подигнут тамо гдје се није смио наћи: на обали ријеке понорнице! И простор са великим дијелом највриједнијих фондова, који је био лоциран дубоко испод површине (како то иначе и треба да буде) нашао се, у магновању стихије – дубоко зајезерен! Почев од самог мјеста, своје уже локације, Централна народна библиотека није оспособљена нити да физички обезбједи своје фондове! А да се не говори о томе колико је ова национална институција припремљена да се бави сложенијим пословима заштите – својих фондова и осталих фондова у Републици, на које би објективно морала бити упућена...

Међутим, ни сама законска регулатива на плану заштите библиотечких фондова у Црној Гори није доречена нити је прецизно дефинисана. Закон о библиотечкој дјелатности предвиђа да Централна народна библиотека „спроводи конзервацију и заштиту оштећеног и угроженог библиотечког материјала”, и да се библиотеке уопште „старају о правилној примјени техничко-заштитних мјера за чување и одржавање библиотечког материјала”. Одмах затим, у истом Закону, слиједи обавеза да се „коришћење библиотечког материјала за научне сврхе не може ограничити осим ако се тиме нарушава службена или пословна тајна”, подразумијевајући ваљда да је претходне поступке – на заштити – већ неко обавио...

Кад се узме у обзир и Закон о заштити споменика културе (који нешто боље од библиотечког Закона третира ову проблематику, али само за споменике културе (!), а обадва засебно дефинишу појам „споменик културе”, различито га структурирају, па чак и нејединствено временски детерминишу), онда се ствари још више уопштавају и отуђују. Ако се овоме још дода да Закон о библиотечкој дјелатности није предвидио да општинске, матичне народне библиотеке треба да воде завичајне збирке – којим путем треба да се истраже многи подаци са одређене територије, устроји потпуна евиденција и прибаве одговарајући наслови, што је значајна претход-

---

** У фебруару 1986. године, због наглог топљења снијега и обилних и дуготрајних киша, услед изненадног и снажног продора подземних вода, дошло је до потпуног плављења прве етаже депоа Централне народне библиотеке. Том приликом је дошло до потпуног потапања комплетног фонда новина – наслова из југословенског обавезног примјерка и примјерака иностраних издања ове врсте. У тој стихији је катастрофално оштећено (а не ријетко и уништено) 3448 наслова, у око 150.000 свезака новина од друге половине XIX вијека до наших дана: случај је у толико тежи што је бујицом било захваћено и више раритетних, па чак и нека уникатна издања.

С обзиром да су наслови из обавезног примјерка библиотечка грађа споменичног карактера и значаја, овај катаклизмичан догађај за Централну народну библиотеку „Ђурђе Црнојевић” и црногорску културу уопште знатно отежава и онако веома сложеној ситуацији у вези са (ре)организовањем процеса обезбјеђења и заштите библиотечког материјала у Црној Гори. Симптоматично је да ни оваква огромна штета у нашој култури – није изазвала трајнију позорност и очекивано ангажовање шире јавности. То је условљено и фаталистичком муком одговорних институција и надлежних органа друштва!

ница одговарајућим заштитним мјерама - онда је посве извјесно да ни постојећа законска регулатива није експлиците предвидјела рјешавање ових проблема. Ни Статут Централне народне библиотеке о овим задацима не говори ништа више до да Библиотека „врши микрофилмовање, конзервирање односно рестаурирање библиотечког материјала”. Да је, посебно на нивоу библиотекарства, овај веома сложен проблем само периферно посматран, у пракси готово био занемарен, упућује и чињеница да обавезе на заштити библиотечког материјала нијесу дорађене ни разрађене одговарајућим подзаконским актом, правилником, самоуправним споразумом и сл. Правилник о садржини и начину вођења регистара споменика културе, који је усвојен 1979. године, значи тек нешто након усвајања Закона о библиотечкој дјелатности и Закона о заштити споменика културе, такође је, чини се, недоречен и недовољно прецизан, и није много допринио разрјешавању нагомиланих проблема из ове области.

Очигледно је да у СР Црној Гори није добро конципирана а камоли изграђена „национална политика заштите библиотечких фондова”, како се на пр. то предвиђа у УНЕСКО-вом општем акту о принципу чувања и заштите библиотечког материјала. Треба јасно издиференцирати односе према заштити како за стари и ријетки фонд, тако и за библиотечку грађу насталу у новије вријеме. Посматран једино интегрално и са озбиљношћу проблема која је иницирана у уставним одредбама, овај изузетно важни друштвени задатак може да обезбиједи реализацију основног библиотечко-информационог начела о универзалној и трајној доступности публикација, што је темељни основ за стварање компактне информацијско-документационе подлоге земље и за квалитетно функционисање саме дјелатности.

Један од најактуелнијих проблема постојећег рада на заштити библиотечке грађе је тај што се на ове задатке не гледа интегрално - што је обавезни примјерак схваћен као основни вид попуњавања фондова и као велика могућност за опслуживање свих профила корисника, а не као прворазредни задатак да се то големо духовно и књижно благо сачува за будуће генерације! Јер ако пођемо од опште познате максиме да је за интегритет земље и народа књига важна исто колико и земљиште, онда ће нам у толико бити јаснија наша небрига о архивском као „последњем сачуваном примјерку”, који не само што би морао бити сачуван у свом изворном облику (чак ни накнадно повезиван, иако се тај материјал најчешће повезује у веће цјелине или пак преповезује), него би увијек морале да га прате одговарајуће копије, сигурносне и оперативне. Узалудно су годинама у свим извјештајима о раду Централне народне библиотеке потенцирани проблеми заштите, указивано на то што се једино ради (прављење књиговезачких повеза и друге мање, сличне интервенције) и у програмима развоја Библиотеке упорно тражено обезбјеђење основних предуслова - стање је углавном остајало непромијењено.

Посебну опасност за библиотечки материјал представља његово снимање и копирање. Треба очекивати и тај став треба инаугурисати као пра-

вило, да се за све категорије заштићене грађе (које предвиђа закон) дозволи само једно снимање - и то микрофилмовање, и да се за потребе корисника израђују копије искључиво са микрофилма или микрофиша.

Познато је да је Републички завод за заштиту споменика културе у обавези да обезбједи материјалну и стручну заштиту старих рукописних и штампаних књига, повеља и других писаних материјала који имају статус споменика културе. Са своје стране, Централна народна библиотека, као матична републичка, национална, општенаучна и депозитна институција културе, нема изграђену политику нити по основу утврђених законских прерогатива децидно разрађен план развоја ове дјелатности, иако је пројектом адаптације и изградње нових објеката (који су усељени још 1981. године) - за потребе фотолабораторије и конзерваторске радионице намијењено 160 м² корисног простора, и инсталирани одређени апарати и опрема за фотолабораторију, ламинатор-импрегнатор, а има изгледа да се обезбједи и дезинфекциона ацетиленска комора, али је све то одложено, неупотребљиво и мртво; на тим пословима није још ангажовано ниједно стручно лице (које је, истина, више пута тражено конкурсом, али безуспјешно). Општинске народне библиотеке о овом проблему једноставно речено најчешће немају појма; чак, као што је речено, не воде завичајне збирке или то чине само једним мањим дијелом.

Намеће се закључак да је неопходно хитно иновирати постојећи Закон о библиотечкој дјелатности, и потпуно га ускладити са Законом о заштити споменика културе, а такође и са Законом о издавачкој дјелатности (у дијелу који се треба односити на квалитет материјала од којег је прављен обавезни примјерак). Затим, знатно треба подићи одговорност рада на заштити у свим врстама библиотека и, што је најважније, оспособити Централну народну библиотеку (материјално, технолошки, кадровски) да „као републичка, национална и матична организација своју делатност прошири и на материјалну заштиту читаве библиотечке грађе у Републици“, како је то на пр. већ прихваћено у СР Србији, а којим путем се припремају да свакако крену и остале националне библиотеке.

Осим законских и подзаконских аката и прописа и конкретних мјера заштите које ће обавезивати сваку библиотеку а посебно националну и регионалне/ општинске, много треба радити и на стварању стручних кадрова из ове области и уопште на едукацији свих библиотечких радника, па и ширег круга корисника.

ЛИТЕРАТУРА:

1. В. ДАДИЋ, Преглед законских одредби о заштити библиотечке грађе (радни материјал).
2. Закон о библиотечкој дјелатности. - Титоград, Службени лист СР Црне Горе, бр. 16/13. мај 1977.
3. В. МИЛОСАВЉЕВИЋ, Заштита библиотечке грађе; тезе за разматрање на седници Председништва ЗЈНБ (радни материјал).
4. План развоја Народне библиотеке Србије 1986-1990. - Београд, 1986.
5. Правилник о садржини и начину вођења регистра споменика културе. - Титоград, Службени лист СР Црне Горе бр. 22/31. јул 1979.

6. Принципи чувања и заштите грађе у библиотекама. - Загреб, Савјет за библиотеке СР Хрватске (радни материјал).
7. В. РАДОСАВЉЕВИЋ, Заштита и чување библиотечке грађе. - Београд, 1981.
8. Статут Централне народне библиотеке СР Црне Горе „Бурђе Црнојевић“ Цетиње. - Цетиње, 1979.
9. Д. ЋИРОВИЋ, Самоуправни друштвено-економски и статусни положај националних и универзитетских библиотека у процесу стабилизације. - Љубљана, 1986.
10. D.J. URQUHART, Načela bibliotekarstva. - Rijeka, 1986.

Чедомир Драшковић

ОСНОВНЕ ПРОБЛЕМЕ ХРАНЕЊА БИБЛИОТЕЧНОГ МАТЕРИЈАЛА В ЧЕРНОГОРИИ

(Резюме)

Вопреки факте, што книга и писана реч воопште, значительный культурно исторический сублимент в развитии черногорского народа, к сожалению до сегодняшних дней, не выполнены основные задания касающиеся исследования и презентации этой значительной ценной части культурного наследия, качественнее и на более широкой основе не обеспечены условия и мероприятия за его физическую и гигиеническо-техническую защиту. Неумолимый зуб времени, разрушения, кражи, полулегальная торговля или легальные растягивания в грубой мере сделали бедным это наше культурное сокровище, новые подходящие моменты тоже не исключают возможность похожих диверсивных поведений. Республиканское заведение для защиты памятников культуры из Цетиня и Центральная народная библиотека СР Черногории, как и позже основанное районное Заведение для защиты памятников культуры из Котора, должны бы были совместно заниматься изучением и защитой библиотечного материала имевшего характер памятника, но ни одна из этих организаций не обучена, прежде всего, ни в смысле кадров, ни в смысле технического обучения для комплексного и довольно пропульсивного охвата этой работы. Из-за неопходимой действенной и нужной рационализации не сделано нужное распределение работ и задач между этими двумя институтциями. В ряде позволенных пропусков, самые грубые те, которые в ряде объектов в Черногории в которых находится библиотечный материал имевший памятные ценности /речь идет чаще всего о сократельных памятниках/, толерируют, чтобы эта часть фондов „хранилась“ в унаследованных /не/условиях, которые на некоторых локациях сегодня намного хуже.

Такое состояние направляет на серьезные пропуски в конципировании политики презентирования и защиты библиотечного материала имевшего характер памятника - как на уровне Республики, так и на уровне страны: не существует достаточно развитая сотрудническая и координативная связь между национальными библиотеками и республиканских краевых заведений для защиты памятников культуры, ни на уровне страны, ни в внутри самой Республики. Кроме того, еще не сделанна совсем единственная категоризация памятников культуры, из-за недостаточно организованной работы, несовместно наступают в операционализации программ защиты и в определении преимуществ и методологических обособленностей.